

sandrijskog, svetog Augustina i tolikih drugih. Trebalo se zatim osvrnuti na nauku preteča skolastike kao i samih skolastičkih učitelja, novijih i starijih, papinskih enciklika, osobito posljednje o toj stvari, od Pija XI. »Misericordissimus Redemptor«.

Koliki je to rad, prosudit će najbolje onaj, koji je sam imao prilike da u kom sličnom poslu konsultira ovako raznolična vrela, koji je sam okušao, kako je kadgod teško i strahovito naporno oduzeti tekstovima njihovu personalnu, lokalnu i psihološku notu a zadržati ipak pravu i nepokvarenu originalnu misao piščevu. A to je sve trebalo kod ove studije još u većoj mjeri nego kod predmeta, koji su već bili obrađivani i kod kojih pisac može slijediti već zacrtan pravac tumačenja ili barem ne udaljavati se previše od njega. Ovdje je pisac imao tek nekoliko općih poteza, dok je, da tako reknemo, naučnu trasu svoga rada morao posve sam i samostalno položiti.

Ne manja je zasluga O. Merscha, što je umio bez nasilnog i umjetnog navlačenja tekstova — od čeg nažalost kadgod boluju gdje koje naučne konstrukcije — pokazati ono, što je u svima njima zajedničko i kako kroz sve njih, usprkos različitih stajališta, govori jedini učitelj i začetnik rečene nauke; sam božanski Spasitelj. A što je jednako važno kod ovakvog rada, erudicija nije nimalo naškodila fluidnosti misli i stilskoj ljepoti izlaganja. Pisac je sve tekstove, koji su mu se činili suvišnim stavio ispod glavnog teksta djela i time si silno olakšao personalnu obradbu stvari. Istina, kadgod bi volili, da je neka važnija mjesta podvrgao kritici i u samom tekstu djela; time bi dokazi izgubili možda na elegantnosti, ali nesumnjivo dobili na snazi i čitatelj bi sam, makar i kroz oporost izganja, mogao jače proćutati kako su veliku važnost stvari podavali pojedini stariji pisci i učitelji. No i ovako cjelokupan dojam je jak. Nitko neće čitati Merschova djela a da ne uvidi, kako je nauka o ovoj velikoj istini neprestano rasla i razvijala se, dok napokon nije postala kao neko sintetičko shvaćanje svih kršćanskih istina i realnosti kršćanskog života.

Predmet je obrađen u prvom redu historički i dogmatski, ali pod strogo naučnim obrađivanjem struji entuzijazam piščeve duše, koja, vidi se, žarko ljubi Krista i zato ovo djelo može jednako poslužiti kao teološka i kao pobožna lektira. Čitajući ga čovjek uistinu dobiva impresiju da se ne samo proširuje i zaokružuje njegovo teološko znanje, nego da i sami fundamenti njegovog vjerskog života poprimaju novu snagu i nove poticaje.

Ovo novo izdanje, osim što je uvažilo primjedbe kritike, te provelo nekoliko znatnijih ispravaka, ima preko 100 stranica novoga teksta, sa 8 do 9 same bibliografije i 19 stranica preglednih kazala. Naročito nema više one praznine, koja se prije opažala obzirom na neke tekstove sv. Pisma, koji su bili citirani, ali ne dovoljno obrazloženi. Čitava tako knjiga podaje izgled zaokruženog, temeljito obrađenog i prođubljenog djela, koje će sigurno odsad resiti ne samo teološke biblioteke, nego biti za mnogog teologa i vjernika početak novog rada i intenzivnog života s Kristom.

dr Đ. Gračanin.

Jacques Maritain: Andeoski Naučitelj, preveo V. Poljak. Zagreb 1936. Izdanje Naklade »Istina«, str. 192. cijena 25.— din. Tomistički pokret

u svijetu zauzima danas takve razmjere da i krugovi do nedavna prema njemu neprijateljski raspoloženi sve se više za nj počinju zanimati. Na samoj pariškoj Sorboni, gdje se još pred petnaest, dvadeset godina o sv. Tomi samo s prezirom govorilo, bilo je posljednje vrijeme branjeno nekoliko teza, koje su tretirale pitanja uzeta direktno iz tomističke filozofije. To se sigurno ima pripisati udaljivanju duhova našeg vremena od plitke materijalističke filozofije; ali to se nesumnjivo mora pripisati i utjecaju Jacquesa Maritaina, — bivšeg učenika Bergsonova, čovjeka superiorne inteligencije, koji je postavši katolikom, odlučno se digao na obranu filozofije sv. Tome.

U svom prvom mladenačkom žaru Maritain nije oklijevao napisati u »Antimoderne«: »Vae mihi si non thomistizavero«. Ove riječi, izraz njegovog odlučnog stava obzirom na tomizam, pribavile su mu velike simpatije, ali i mnogo neprijateljstava. Borbena i konstruktivna francuska omladina pošla je znatnim dijelom za njim, ali se sa strane pristasa modernih filozofskih strujanja digla proti njemu kampanja, koja ga je htjela prikazati kao obnovitelja jednog preživjelog i zauvijek pokopanog filozofskog sistema. I dok se on borio proti duhu partikularizma, koji tišti i tare moderne filozofske sisteme, dotle se njega samog objeđivalo, da je sam najveći partikularista, jer da želi filozofiju vezati uz jedno ime i uz jednog čovjeka. U mnogim člancima Maritain je odgovorio na te prigovore, dok evo napokon nije u jednoj zaokruženoj studiji prikazao ličnost sv. Tome i njegov apsolutno zasebni i izvanredni položaj obzirom na filozofiju i cio intelektualni preporod našeg vremena.

U četiri veća poglavlja: Svetac, Mudri graditelj, Apostol modernoga doba, Zajednički naučitelj, on nam je dao vrlo sintetičan i neobično dubok pogled na ličnost sv. Tome, a time ujedno na duh njegove filozofije. Daleko od svake intelektualne tjesnogrudnosti, sv. Toma nam se pokazuje kao čovjek koji je umio sabrati istine i naučno blago svih stoljeća i izgraditi pomoću njih jednu velebnu zgradu duha, tako prostranu i tako veliku, da u nju mogu, kroz svu budućnost, ulaziti sve istine, ma otkud one dolazile. Kao što je dobro rekao H. Woroniecki: »Silno velika vrijednost tomizma dolazi upravo otud, što on nije nauka jednog čovjeka, nego sinteza ljudske misli. Bilo bi odvratno sv. Tomi da konstruira neku partikularnu nauku, koju bi on iznašao; po njemu, djelo jednog čovjeka malo vrijedi u poredbi sa djelom svih pokoljenja.« Što više, »ono što tomizam prije svega duguje sv. Tomi to je oznaka slobode prema svakom individualističkom partikularizmu u stvarima filozofskog mišljenja. Jer reći tomizam, ne znači reći nauka određenog čovjeka, koji se zvao Toma Akvinski; nego nauka roda ljudskog izrađena kroz stoljeća razmišljanja, i produžljena, sistematizirana, precizirana, napokon u sklad dovedena s podacima vjere po genijalnom umu velikog srednjevjekovnog filozofa...«¹ Ovo mišljenje prožimlje i Maritainovo djelo dolazeći u njemu do neobično velike snage i novog, reliefnog izražaja.

Najmarkantnija su dva posljednja poglavlja ovog djela: Apostol modernog doba, u kome pisac prikazuje šta sv. Toma treba da bude u

¹ Catholicité du Thomisme, Revue Thomiste, octobre-décembre 1921.

intelektualnoj obnovi našeg vremena, i Zajednički naučitelj, u kome s velikom finesom i dubinom duha prikazuje stav Crkve prema tomističkoj filozofiji: svu odlučnost njezinih zahtjeva i svu pedagošku genijalnost, kojom ona poziva svoje sinove, da slijede filozofiju sv. Tome.

Hrvatski je prijevod ovog djela dobar te se stvar čita s lakoćom i ugodnošću.² O. Bošković mu je napisao dug predgovor, od kojih 30 stranica, gdje se prilično preoštro osvrće na posljednji franjevački kongres u Zagrebu i noviji stav skotista prema Tominoj filozofiji. **dr Đ. Gračanin.**

Maksimović Vladan L.: Venac života. Sistem moralne filozofije. 8°, 514 str. Beograd 1936. Izdanje Biblioteke »Znanje i sloboda«. Stoji 120 Din.

Karakteristiku ove svoje ćirilicom napisane knjige daje sam pisac u predgovoru: »Ja dajem knjigu svojim čitaocima kao jedan predlog kako mislim da treba rešiti najvažnije probleme života i smrti, otvaram debatu o njima...« (15). On se »odlučio, i upravo osmelio«, da napiše takvu knjigu, jer nije »mogao naći neku knjigu u nas koju bi kroz duže vreme čitala sva naša inteligencija i iz nje crpla svoju duhovnu hranu i u njoj nalazila potstrek za velika i blagorodna dela« (13). Nije htio da prevede neku odličnu stranu knjigu: »Verovao sam u to da moj moralni smisao, moja savest, jeste u velikoj meri odblesak moralnoga smisla i savesti našega naroda u meni kao sinu toga naroda, i bio sam uveren da u samostalno izrađenoj, a ne prevedenoj, knjizi mojoj mora taj odblesak doći, svesno ili nesvesno za mene, do izvesnoga izražaja. A u tom slučaju moja knjiga mora biti bliža, pojmljivija umu, dostupnija srcu i duši mojih saotadžbenika nego ma koja strana knjiga, pa ma ona stajala u naučnom pogledu iznad moje i bila izrađena sa daleko složenijim naučnim aparatom i u daleko za naučni rad pogodnijim okolnostima nego što su one u nas, Jugoslovena« (13). »Razmišljajući o tome kakvu knjigu da pišem došao sam do rešenja da ne pišem Etiku nego Filozofiju morala« (14). Razlika između etike i filozofije morala bila bi u tome, što bi etika kao specijalna nauka o moralu bila uslovljena i omogućena filozofijom morala: »Etika može uspešno izvršiti svoj zadatak utvrđivanja posebnih etičkih norama za različite oblike individualnoga i socijalnoga života samo tako ako polazi u svome poslu od opštih principa postavljenih i obrazloženih u Filozofiji morala« (14). Ovim se shvaćanjem pisac udaljuje od današnje terminologije, koja etiku i moralnu filozofiju smatra istovetnim pojmovima. Piščeva »Filozofija morala« je zapravo opća etika, a njegova »Etika« je specijalna (to jest individualna i socijalna) etika.

U sedam opširnih poglavlja obrađuju se ona opća načela, na kojima se prema piščevom shvaćanju osniva etika kao naročita filozofska disciplina. — Prvo poglavlje (17—78) radi o »osnovnim pretpostavkama morala«. Pisac se pobliže bavi pitanjima o svijetu i životu, o cilju i smislu

² I oprema je ovog djela elegantna. Moralo se ipak, držimo, malo više pripaziti na tiskarske pogreške, kojih nema previše, ali od kojih je jedna odveć velika: i na omotu knjige i na naslovnoj strani stoji Jacques (kratko stisnuto odijelo!) mjesto Jacques (vlastito ime). Ne bi li ovo moguće bilo popraviti?